

THỰC TRẠNG PHÁT TRIỂN DU LỊCH CÓ TRÁCH NHIỆM TẠI KHU VỰC VỊNH HẠ LONG

Nguyễn Thị Hằng

Viện Địa lí nhân văn

Tóm tắt: Phát triển du lịch có trách nhiệm nhằm mục đích nhấn mạnh về trách nhiệm của các chủ thể tham gia vào hoạt động du lịch. Vịnh Hạ Long là một di sản thiên nhiên của thế giới và đã 2 lần được UNESCO công nhận danh hiệu. Do vậy việc phát triển du lịch dựa trên di sản cần chú trọng tới các yếu tố về kinh tế - xã hội và môi trường. Bài viết nhằm cho thấy thực trạng phát triển du lịch có trách nhiệm tại khu vực vịnh Hạ Long, từ đó thấy được những khó khăn và đề xuất một số giải pháp cho thời gian tới nhằm phát triển du lịch có hiệu quả trên vịnh Hạ Long.

Từ Khóa: Du lịch có trách nhiệm, vịnh Hạ Long, du lịch bền vững.

Nhận bài ngày 29.6.2023; gửi phản biện, chỉnh sửa và duyệt đăng ngày 22.8.2023

Liên hệ tác giả: Nguyễn Thị Hằng; Email: hangthinguyen95@gmail.com

1. MỞ ĐẦU

Ngành du lịch là một trong những ngành có xu hướng phát triển mạnh mẽ tại Việt Nam và đã tạo ra nhiều lợi ích tích cực cho kinh tế - xã hội. Du lịch còn là một công cụ hữu hiệu để quảng bá phong tục tập quán, văn hóa địa phương góp phần tạo nên hình ảnh và mọi người gần lại với nhau. Du lịch từng được coi là ngành công nghiệp không khói, tuy nhiên lượng khách du lịch tăng mạnh đã gây ra sự quá tải và mang lại những tác động tiêu cực đến con người và môi trường. Do vậy, sự phát triển du lịch có trách nhiệm sẽ là cách tiếp cận cần thiết để thúc đẩy, khuyến khích các bên liên quan có ý thức và hành động đảm bảo những lợi ích cho địa phương, giảm thiểu các tiêu cực cho môi trường tại điểm đến.

Vịnh Hạ Long nằm ở vùng Đông Bắc của tổ quốc, thuộc địa phận tỉnh Quảng Ninh. Vùng biển và hải đảo của Quảng Ninh đặc biệt là vịnh Hạ Long là một vùng địa hình độc đáo với các hòn đảo đá vôi lớn nhỏ có tài nguyên thiên nhiên và văn hóa, địa chất đa dạng với hệ thống hang động lộng lẫy, hệ sinh thái phong phú, cảnh quan tự nhiên hùng vĩ... Vịnh Hạ Long đã 2 lần được UNESCO công nhận là di sản thiên nhiên thế giới, và Long là điểm đến có giá trị nổi bật về sản phẩm du lịch biển đảo, sinh thái, văn hóa và một trung tâm du lịch của vùng Duyên hải Bắc Bộ. Với lượng khách du lịch đến điểm di sản vịnh Hạ Long ngày càng gia tăng, môi trường vịnh cũng chịu ảnh hưởng của các hoạt động du lịch, điều này đòi hỏi các bên liên quan trong

lĩnh vực du lịch cần phải có ý thức và trách nhiệm duy trì, bảo tồn được các giá trị của vịnh mà vẫn đảm bảo được các lợi ích cho địa phương. Do vậy, việc phát triển du lịch có trách nhiệm tại khu vực vịnh Hạ Long là cần thiết và có ý nghĩa trong bảo vệ môi trường và bảo tồn, khai thác hợp lý tài nguyên du lịch, góp phần phát triển kinh tế-xã hội tại địa phương.

2. KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU VÀ THẢO LUẬN

2.1. Một số lý luận về du lịch có trách nhiệm

Du lịch có trách nhiệm (DLCTN) bắt đầu hình thành từ cuối những năm 70 của Thế kỉ 20 khi bắt đầu có những các tác động tiêu cực của phát triển du lịch đại chúng. Năm 1989, Tổ chức thương mại thế giới (WTO) cũng đã sử dụng thuật ngữ “du lịch có trách nhiệm” thay bằng thuật ngữ “du lịch thay thế/du lịch mới” để phân biệt với du lịch đại trà và các tác động tiêu cực của du lịch đại trà.

Trong Tuyên bố Cape Town tại hội thảo về Du lịch có trách nhiệm năm 2002 ở Nam Phi, DLCTN được biết đến khá rộng rãi trên thế giới, đó là “du lịch tìm cách tối ưu hóa các tác động tích cực và giảm thiểu các tác động tiêu cực. Việc tuân thủ tất cả các tiêu chuẩn, luật và quy định quốc tế có liên quan đã được xem là nằm trong các đặc điểm trên. Tính trách nhiệm và lợi thế thị trường có thể đi cùng là làm nhiều hơn mức tối thiểu có thể” [8].

Theo Tuyên bố Cape Town thì DLCTN có nhiều hình thức khác nhau nhằm giảm thiểu các tác động tiêu cực về kinh tế, môi trường và xã hội; tạo ra lợi ích kinh tế lớn hơn cho người dân địa phương; khuyến khích sự tham gia của cộng đồng vào các quyết định của địa phương liên quan tới cuộc sống của họ; cải thiện điều kiện làm việc và khả năng tiếp cận ngành du lịch của cộng đồng; đóng góp tích cực vào việc bảo tồn di sản thiên nhiên và văn hóa; cung cấp nhiều trải nghiệm thú vị cho du khách thông qua việc kết nối với người dân, tìm hiểu văn hóa, xã hội, môi trường địa phương; tạo điều kiện cho người yếu thế; tạo ra sự tôn trọng giữa khách du lịch và cộng đồng địa phương đồng thời xây dựng niềm tự hào và sự tự tin của địa phương.

Tại Việt Nam, khái niệm DLCTN được biết đến và phổ biến vào năm 2011, khi Dự án Phát triển Năng lực Du lịch có trách nhiệm với môi trường và xã hội, do Liên minh châu Âu tài trợ được triển khai tại Việt Nam. DLCTN không chỉ là việc hướng tới việc đạt được tính bền vững mà nhấn mạnh nhiều tới trách nhiệm của các chủ thể tham gia từ khách du lịch, các nhà quản lý, nhân viên nhà hàng, khách sạn và các cơ quan quản lý du lịch. Các chủ thể cần tích cực tham gia trong việc tạo ra những thay đổi tích cực để tối đa hóa lợi ích kinh tế, xã hội và môi trường và giảm thiểu tác động tiêu cực liên quan thông qua các quyết định và triển khai các hoạt động trong lĩnh vực du lịch [6].

Khái niệm DLCTN không phải là một khái niệm về một sản phẩm hay loại hình du lịch, mà nó là một phương thức tiếp cận tích hợp, liên quan đến trách nhiệm của nhiều bên tham gia ở bất kỳ nơi nào hoặc không gian thu hút khách du lịch. Ở phương diện điểm đến, du lịch có trách nhiệm được hiểu là các quá trình và hoạt động du lịch tạo ra những địa bàn tốt hơn cho du khách tham quan và nơi sinh sống tốt hơn cho dân cư địa phương [9].

Tóm lại, cốt lõi của DLCTN là những nguyên tắc của du lịch bền vững, do vậy DLCTN cần đảm bảo trách nhiệm về các khía cạnh: xã hội, môi trường và kinh tế.

Dựa trên bộ công cụ Du lịch có trách nhiệm với môi trường và xã hội, do Liên minh Châu Âu tài trợ được triển khai tại Việt Nam, thực trạng phát triển DLCTN tại khu vực vịnh Hạ Long được phân tích trong bài viết thông qua các khía cạnh: Phát triển sản phẩm DLCTN, truyền thông có trách nhiệm, sử dụng lao động có trách nhiệm, quản lý du lịch có trách nhiệm, vận hành các cơ sở/doanh nghiệp lưu trú có trách nhiệm, điều hành cơ sở ăn uống có trách nhiệm.

2.2. Thực trạng phát triển du lịch có trách nhiệm ở khu vực vịnh Hạ Long

2.2.1. Khách du lịch

Vịnh Hạ Long là địa bàn có hoạt động du lịch diễn ra sôi động và suốt quanh năm không quá phụ thuộc vào mùa vụ với thị trường du khách thường xuyên và liên tục. Lượng khách quốc tế đang dần chiếm thị trường lớn hơn nhiều lần so với khách nội địa cho thấy sức hút của vịnh Hạ Long đối với bạn bè quốc tế. Khách quốc tế đến với vịnh Hạ Long từ nhiều quốc gia, vùng lãnh thổ trên thế giới như Nhật Bản, Hồng Kong, Anh, Pháp, Đức, Mỹ...

Bảng 1. Lượng khách du lịch năm 2015-2022

Năm	Khách trong nước (người)	Khách nước ngoài (người)	Tổng số khách	Doanh thu (nghìn đồng)
2015	834.197	1.741.330	2.575.527	528.773.365
2016	1.000.832	2.143.488	3.144.320	683.587.725
2017	1.214.390	2.709.653	3.924.043	1.103.124.340
2018	1.280.297	2.854.922	4.135.219	1.184.677.550
2019	1.501.270	2.895.583	4.396.853	1.234.146.070
2020	1.005.041	408.339	1.413.440	233.033.010
2021	141.334	4.915	146.249	7.115.475
2022	1.807.163	342.121	2.149.284	434.200.000

Có thể thấy giai đoạn trước dịch, tình hình du khách và doanh thu từ phí tham quan luôn có sự tăng trưởng mạnh mẽ. Do ảnh hưởng của đại dịch Covid-19, lượng khách và doanh thu giai đoạn 2020-2022 giảm so với các năm trước đó. Trong khoảng thời gian này, Ban Quản lý vịnh phải tạm dừng đón tiếp, phục vụ khách du lịch. Lượng khách trong nước và quốc tế giảm trầm trọng, kéo theo doanh thu giảm, năm 2021 doanh thu chỉ bằng 3% so với năm 2020, bằng 1,1% so với số giao của tỉnh [2]. Trong năm 2021-2022, tỉnh Quảng Ninh cũng đã thực hiện các chương trình kích cầu du lịch nhằm thu hút khách du lịch như miễn 100% phí vào điểm tham quan và tham quan lưu trú vịnh Hạ Long cho khách du lịch từ tháng 6/2021; giảm 50% giá vé tham quan vịnh Hạ Long từ ngày 1/1-30/6/2022... Cùng với đó, tình hình dịch bệnh đã

ổn định, do vậy, lượng khách và doanh thu trong năm 2022 đã khởi sắc, tăng mạnh so với năm 2021.

2.2.2. Phát triển sản phẩm du lịch có trách nhiệm

Hiện nay, vịnh Hạ Long phát triển 5 tuyến du lịch với sự đa dạng về sản phẩm du lịch như tắm biển, tham quan, tham gia các trò chơi giải trí trên vịnh (chèo thuyền, leo núi, trekking...), tìm hiểu văn hóa biển độc đáo của ngư dân Hạ Long, trải nghiệm cuộc sống của người bản địa, lưu trú qua đêm trên vịnh... Tùy vào mục đích chuyến đi và thời gian, du khách có thể lựa chọn các tuyến khác nhau từ 3 -10 tiếng. Các sản phẩm du lịch đã phần nào đáp ứng được nhu cầu của du khách đồng thời mang lại việc làm cho cộng đồng dân cư và góp phần giảm thiểu các tác động tiêu cực đến môi trường.

- *Tham quan thắng cảnh/ngắm cảnh*: Du khách có thể lựa chọn nhiều phương thức phổ biến để ngắm vẻ đẹp hùng vĩ bởi các hòn đảo, biển, hang như thuê thuyền, du thuyền, chèo thuyền kayak, dịch vụ thủy phi cơ... để tận hưởng cảnh đẹp và không khí nơi đây. Phổ biến nhất là hình thức thuê thuyền theo tuyến để khám phá, thăm thú thiên nhiên. Ngoài ra, du khách có thể leo núi khám phá những hang động đẹp lồng lộng, huyền bí, hệ sinh thái độc đáo của vịnh Hạ Long.

- *Du lịch văn hóa*: Du khách có cơ hội tham quan các di chỉ khảo cổ tại một số hang động trên vịnh Hạ Long, tham quan khu trưng bày khảo cổ tại động Tiên Ông, tìm hiểu những nét văn hóa biển độc đáo của ngư dân Hạ Long thông qua những tập tục, tín ngưỡng, lễ hội, xem cách chế tác ngư cụ, tham gia đánh bắt truyền thống... tại Trung tâm văn hóa nổi Cửa Vạn, khu nuôi trồng thủy sản kết hợp với du lịch bền vững tại khu vực Vung Viêng...

- *Du lịch sinh thái*: Du khách tham gia chèo thuyền tham quan các hang động ngập nước (hang luồn) trên vịnh, tham gia trải nghiệm trồng rừng ngập mặn, tìm hiểu, khám phá quần thể thực vật đặc hữu trên các núi đá vôi, quan sát đàn Khỉ vàng...

- *Dịch vụ lưu trú qua đêm trên vịnh*: Là sản phẩm du lịch độc đáo, thú vị trên vịnh Hạ Long. Du khách nghỉ đêm trên các du thuyền sang trọng, thưởng thức không gian yên tĩnh giữa sóng nước mênh mông, ngắm bình minh, hoàng hôn và tham gia đánh bắt hải sản cùng ngư dân. Bên cạnh đó, du khách còn được thưởng thức bữa ăn với đầu bếp chuyên nghiệp chế biến với các đặc sản của Hạ Long.

Có thể thấy, vịnh Hạ Long đã và đang phát triển du lịch từ tiềm năng, thế mạnh về giá trị thẩm mỹ, địa chất của di sản để định hướng cho khách du lịch có được những sản phẩm du lịch thân thiện với môi trường, du lịch sinh thái, du lịch văn hóa để phát triển bền vững. Việc xây dựng các sản phẩm du lịch tại đây được xác định rõ trên quan điểm phát triển du lịch bền vững, phát triển nhưng không phá vỡ bảo tồn, phát triển lấy nguồn lực để bảo tồn. Việc phát triển các sản phẩm tại các điểm như hang động, bãi tắm cũng được xem xét trước khi triển khai. Đối với các khu vực gần bờ thu hút khách tham quan như các hang động thì chỉ xây dựng một số sản phẩm dành cho khách tham quan trong ngày. Những khu vực có giá trị đa dạng sinh học cao, cần được bảo tồn sẽ được khoanh vùng phục vụ nghiên cứu. Tuy nhiên, trong nghiên cứu năm

2019, tỉ lệ lượng khách tham quan vịnh Hạ Long phân bố không đều giữa các tuyến, hơn 90% khách tham quan chọn tuyến 1 và 2. Đây là 2 tuyến tham quan các hang động (động Thiên Cung và hang Sừng Sốt) có giá trị cao về mặt thẩm mỹ, có vẻ đẹp lồng lộng, nguy nga rất thu hút khách du lịch [7].

2.2.3. Công tác truyền thông có trách nhiệm

Tuyên truyền, quảng bá về hình ảnh điểm đến của vịnh Hạ Long có trách nhiệm tức là phải đảm bảo tính trung thực, quan tâm đến trách nhiệm xã hội và môi trường, có ý nghĩa giáo dục ý thức và hành vi cho cộng đồng địa phương, các cơ sở dịch vụ và du khách, khuyến khích họ khai thác và sử dụng nguồn tài nguyên du lịch một cách bền vững nhằm mang lại những lợi ích tích cực cho điểm đến.

Trong những năm qua, chính quyền địa phương luôn đẩy mạnh công tác quảng bá, truyền thông trên các phương tiện thông tin về du lịch, bảo tồn di sản vịnh Hạ Long. Năm 2020, Ban Quản lý vịnh đã đăng tải 98 tin bài trên website, 986 tin, bài trên fanpage; năm 2021, Ban Quản lý đã quảng bá trên các nền tảng xã hội với 2.027 tin bài trên website, fanpage và instagram của cơ quan; năm 2022 thì tới 3.492 tin bài, tập trung tuyên truyền về công tác quản lý, bảo tồn và phát huy các giá trị của di sản, thông tin du lịch, phí tham quan...; sách ảnh, tờ gấp giới thiệu tuyến tham quan, các điểm trên vịnh.... [1,2,5].

Bên cạnh đó, Ban quản lý còn tuyên truyền trên báo chí, tạp chí, truyền hình và tham gia biên tập sách bằng tiếng Anh và tiếng Việt (cuốn “Vịnh Hạ Long Di sản – Kỳ quan thiên nhiên thế giới”, sách “Thực vật vịnh Hạ Long”...) phục vụ cho các Đại hội trong nước và quốc tế; tham gia hoàn thiện tài liệu giáo dục của tỉnh, sách trắng “Thúc đẩy du lịch sinh thái và tăng cường nâng cao chất lượng môi trường tự nhiên”; triển khai dự án thúc đẩy “Tăng trưởng xanh tỉnh Quảng Ninh năm 2020”; tổ chức chương trình nghệ thuật “Vịnh Hạ Long - Điểm hẹn kỳ quan thiên nhiên thế giới” năm 2021,... Tại các Hội chợ, địa phương cũng đã tổ chức trưng bày giới thiệu các giá trị tiềm năng, sản phẩm du lịch trên vịnh Hạ Long.

Ngoài ra, công tác thuyết minh, hướng dẫn cho khách cũng được chú trọng. Hàng năm, Ban Quản lý giới thiệu, thuyết minh cho hàng nghìn lượt khách tham quan. Năm 2021, Ban quản lý còn phát 704 tờ gấp và 2.715 túi vải tuyên truyền Nhân sinh thái cánh buồm xanh cho các tổ chức, doanh nghiệp ký hợp đồng neo đậu tại Ban [2].

Năm 2019, UBND thành phố Hạ Long bắt đầu triển khai thực hiện phong trào “Chống rác thải nhựa” trong các hoạt động du lịch, dịch vụ trên vịnh Hạ Long. Đối với các chủ thể tham gia các hoạt động du lịch, dịch vụ tại khu vịnh Hạ Long (doanh nghiệp, cá nhân, người dân, du khách)/không bán/sử dụng các sản phẩm nhựa dùng 1 lần mà thay thế bằng sản phẩm thân thiện với môi trường. Ngay tại các cảng, bến tàu du lịch, các cơ sở, cửa hàng kinh doanh, du khách được tuyên truyền không bán/sử dụng các sản phẩm nhựa dùng 1 lần đồng thời tiến hành tuyên truyền qua các kênh thông tin để tất cả mọi người thực hiện. Năm 2022, Ban Quản lý vịnh tiếp tục triển khai chương trình giảm thiểu rác thải nhựa trong đó, tăng cường các biện pháp giảm thiểu như: Giám sát chặt việc không mang các sản phẩm từ nhựa dùng 1 lần khi qua cổng soát vé xuống tàu thăm vịnh, tuyên truyền tới khách du lịch và phối hợp với các đơn vị truyền thông tuyên truyền 11 phóng sự, bản tin trên phương tiện thông tin đại chúng và 8 tin bài trên website

của Ban. Bên cạnh đó, còn tuyên truyền với các đối tượng 236 doanh nghiệp, hộ kinh doanh tàu du lịch, 15 doanh nghiệp, hộ kinh doanh dịch vụ kayak, đồ chèo tay và 51 doanh nghiệp, hộ nuôi trồng thủy sản về không sử dụng sản phẩm từ nhựa dùng 1 lần trong các hoạt động khu vực vịnh Hạ Long. Công tác tuyên truyền với khách du lịch đã thực hiện trên 8000 đoàn khách đồng thời vận động, yêu cầu các đơn vị thay thế phao xốp bằng vật liệu bền vững [4].

2.2.4. Sử dụng lao động có trách nhiệm trong du lịch

Các doanh nghiệp dịch vụ lưu trú, ăn uống và tham quan là những đối tượng sử dụng nhiều lao động. Việc sử dụng lao động có trách nhiệm tức là có kí kết hợp đồng lao động theo đúng quy định, có tiền thưởng và ưu đãi, không phân biệt đối xử, đảm bảo môi trường làm việc vệ sinh và an toàn, ưu tiên sử dụng lao động địa phương, không sử dụng lao động trẻ em và thực hiện đào tạo, nâng cao kỹ năng cho người lao động,...

Qua khảo sát thực tế, các doanh nghiệp trong lĩnh vực du lịch đều không sử dụng các lao động là trẻ em. Đa số các lao động đều đào tạo chính quy, hoặc qua các lớp học ngắn hạn hoặc được tham gia các lớp tại chỗ của doanh nghiệp tùy thuộc vào vị trí việc làm. *“Hàng năm, chính quyền địa phương đều tổ chức các lớp tập huấn cho nhân viên. Bên cạnh đó, công ty cũng luôn có các khóa đào tạo riêng cho nhân viên về nghiệp vụ, chuyên môn trong từng lĩnh vực để phù hợp với bối cảnh hiện nay. Ngoài ra, công ty có kinh doanh lĩnh vực du thuyền trên vịnh do đó, các nhân viên đi tàu đều phải có chứng chỉ nghiệp vụ do Sở Du lịch tỉnh cung cấp, được học tập các kỹ năng về dịch vụ du lịch, giao tiếp, văn hóa, cách xử lý khi có sự cố xảy ra...”* (Chia sẻ của trưởng phòng hành chính nhân sự Paradise Việt Nam). Bên cạnh đó, đối với các nhân viên, cán bộ ở các tỉnh thành lân cận về công tác và làm việc tại công ty đều đáp ứng nhu cầu về nhà ở tại khu hầu cận với 17 phòng ở và 2 phòng chức năng cùng một nhà ăn tập thể.

Các nhân viên đều được tuyển dụng theo quy trình và cung cấp các chương trình đào tạo kỹ năng phù hợp với công việc *“Tại khách sạn Delasea, đối với nhân viên mới đều được công ty tổ chức lớp đào tạo về luật lao động, cách sử dụng các thiết bị và hệ thống tiết kiệm năng lượng của khách sạn. Bên cạnh đó, vào mùa du lịch cao điểm, khách sạn phải thuê thêm lao động thời phụ làm bộ phận buồng phòng với chi phí 300-400 nghìn/ngày”*. (PVS, trưởng phòng hành chính nhân sự khách sạn Delasea)

Về mức lương của các nhân viên tại các doanh nghiệp đều có khởi điểm ít nhất 5 triệu/tháng và theo đánh giá, nhân viên khá hài lòng với mức lương và môi trường làm việc. Hàng năm, các doanh nghiệp đều tổ chức các sự kiện gắn kết nhân viên, tiền thưởng và những ưu đãi khác cho nhân viên hoặc thưởng theo doanh thu tùy vào vị trí. Ngoài ra, đối với những ngày lễ, nhân viên đi làm được trả lương gấp 2-3 lần so với ngày thường.

Là một tỉnh có ngành du lịch phát triển hàng đầu cả nước nên rất thu hút lao động từ nhiều địa phương trong cả nước và nước ngoài. Đối với các doanh nghiệp, người lao động thành thạo kỹ năng, học và làm được việc chứ không quá quan trọng người ở đâu tới. *“Tại khách sạn Delasea cho biết nhân viên của khách sạn chủ yếu là người địa phương, chỉ phần nhỏ là người*

ngoại tỉnh”. “Tại khách sạn Paradise Hạ Long, chỉ có khoảng 30% lao động là nhân lực địa phương, còn lại là các nhân lực trong nước và quốc tế từ nơi khác đến làm việc”.

Có thể thấy, các doanh nghiệp hoạt động du lịch trên địa bàn cũng đã góp phần mang lại những lợi ích về cả xã hội như tạo việc làm cho người dân địa phương. Sự đóng góp của họ cho địa phương nhiều hay ít còn phụ thuộc nhiều vào quan điểm, tiềm lực của mỗi doanh nghiệp.

2.2.5. Quản lý du lịch có trách nhiệm

Quản lý DLCTN là việc tổ chức, điều khiển và thực hiện các hoạt động nhằm đảm bảo hài hòa lợi ích cho nhiều bên liên quan ở điểm đến. Một số biểu hiện cơ bản của quản lý DLCTN là tạo điều kiện thuận lợi cho hoạt động kinh doanh, phát triển nguồn nhân lực, cải cách thủ tục hành chính, thống nhất và niêm yết giá phòng nghỉ, xử lý vi phạm trong lĩnh vực hoạt động du lịch, thu gom rác thải và xử lý chất thải, đảm bảo an toàn giao thông. Địa phương rất chú trọng đào tạo cán bộ, nhân viên, tổ chức các lớp, hội nghị tuyên truyền, cuộc thi...

Năm 2020, Sở Du lịch tổ chức các cuộc thi “Hội thi Đầu bếp Quảng Ninh 2020” với sự tham gia của 31 đội thi, 93 đầu bếp của các nhà hàng, tàu thủy lưu trú du lịch, nhà hàng, Chương trình bàn giải pháp nâng cao chất lượng nhân lực du lịch Quảng Ninh kết nối doanh nghiệp du lịch với cơ sở đầu tạo nghề, Hội thi Bàn, Bartender, Buồng, Lễ tân Quảng Ninh [10],... năm 2021, tổ chức 4 hội nghị tuyên truyền, phổ biến pháp luật về công tác thanh tra chuyên ngành, xử lý vi phạm hành chính lĩnh vực du lịch cho cán bộ phòng Văn hóa và thông tin và các tổ chức, cá nhân kinh doanh dịch vụ du lịch trên địa bàn thành phố Hạ Long; tổ chức hội nghị tuyên truyền pháp luật đối với các cơ sở lưu trú và dịch vụ du lịch.

Ban Quản lý vịnh đã tuyên truyền và thu gom rác trôi nổi tại các khu vực có hoạt động kinh tế, xã hội trên vịnh (điểm du lịch, dịch vụ, luồng tuyến tham quan, khu vực bãi triều...) đồng thời trang bị 10 thùng rác 2 ngăn tại các điểm tham quan trên vịnh để du khách phân loại rác và chuyển rác thải tái chế cho cơ sở thu gom và chuyển về bờ để xử lý. Ban Quản lý vịnh đã thu gom được 169,22 tấn rác thải và vận chuyển về bờ xử lý trong năm 2022 [4].

Năm 2023, hiện trạng phao xóp nổi trên vịnh Hạ Long gây ô nhiễm môi trường. Ngay từ đầu tháng 3/2023, Ban Quản lý đã huy động trên 3.500 lượt nhân lực và hơn 1.600 lượt phương tiện của Ban, doanh nghiệp, ngư dân ra quân liên tục vớt phao xóp, các bè mảng trôi nổi, thu gom rác thải tại các chân đảo, bãi cát và vận chuyển về bờ xử lý. Công tác thu gom, xử lý chất thải này đã được các đơn vị, cộng đồng, doanh nghiệp hoạt động dịch vụ liên quan đến vịnh Hạ Long chung tay và hưởng ứng tích cực góp phần đảm bảo cảnh quan.

Đối với các tàu du lịch hoạt động trên vịnh Hạ Long đều phải ký hợp đồng với Ban Quản lý vịnh trong đó có đề cập trách nhiệm giữ gìn, bảo vệ môi trường, tuân thủ quy định pháp luật về ngăn ngừa ô nhiễm do phương tiện thủy nội địa, không sử dụng đồ nhựa 1 lần, niêm yết giá công khai về giá cước vận chuyển, giá phòng, giá các dịch vụ kèm theo, đảm bảo an toàn cho khách du lịch....

Những năm 2015 trở về trước, hầu hết các đội tàu du lịch đều chưa có hệ thống xử lý nước thải nhiễm, đổ trực tiếp ra vịnh gây ô nhiễm nguồn nước và đe dọa khu vực bảo tồn. Để khắc

phục tình trạng này, toàn bộ hệ thống tàu du lịch trên vịnh hiện nay đều đã được trang bị thiết bị phân ly dầu nước và không đổ rác thải trực tiếp trên vịnh.

Một số đơn vị tàu thuyền cũng tích cực tham gia các hoạt động BVMT, thể hiện trách nhiệm của mình. Paradise Việt Nam cũng triển khai Quỹ “Green Hạ Long nay – Vì một Hạ Long xanh”, nổi bật với việc ứng dụng công nghệ tiên tiến để giảm thiểu tác hại đến môi trường trong quá trình vận hành du thuyền, khách sạn. Đơn vị này cũng thường xuyên tham gia các hoạt động cộng đồng với người dân, du khách, tổ chức định kì hoạt động thu gom rác thải trên vịnh và cũng vận động toàn thể cán bộ, công nhân tiết kiệm năng lượng ở nơi làm việc để nâng cao ý thức của mọi người trong hoạt động bảo vệ môi trường.

Tuy nhiên, cũng còn có những cơ sở không tuân thủ tốt các quy định. Năm 2022, Ban phối hợp với các lực lượng chức năng tổ chức 165 lượt tuần tra, giám sát, xử lý 69 trường hợp vi phạm. Bên cạnh đó, Ban Quản lý vịnh cũng yêu cầu các cá nhân, tổ chức kinh doanh dịch vụ du lịch trên vịnh đảm bảo các điều kiện theo quy định.

Đối với cộng đồng, chính quyền cũng đã điều kiện cho cho cư dân hoạt động trên vịnh. Điển hình như người dân làng chài Cửa Vạn sống bằng nghề chài lưới, đánh bắt, nuôi trồng thủy sản trên vịnh. Họ là những người tạo dựng và lưu truyền 1 nền văn hóa Hạ Long lâu đời, độc đáo tuy nhiên lại gây ra sức ép đối với môi trường vịnh. Do vậy, năm 2012, tỉnh Quảng Ninh quyết định di chuyển họ lên bờ sinh sống tại khu tái định cư. Bên cạnh đó, chính quyền địa phương đã tạo việc làm cho người dân bằng việc tham gia làm du lịch dưới vịnh như chèo đò tìm hiểu văn hóa làng chài, thực hiện thu gom rác ở làng chài. Hoạt động này đã tạo sự gắn kết để người dân tham gia vào các hoạt động du lịch, góp phần giữ gìn nét đẹp văn hóa, nâng cao ý thức cho người dân bảo vệ môi trường vịnh. Không chỉ vậy, hiện nay, Ban quản lý vịnh còn thành lập 1 đội hát giao duyên thuộc trung tâm bảo tồn văn hóa biển. Đội hát giao duyên này đều là những cư dân của làng chài trên vịnh nhằm bảo tồn và phát huy những nét đặc sắc của người dân vịnh chài sống ở vùng di sản thiên nhiên thế giới vịnh Hạ Long

2.2.6. Vận hành cơ sở lưu trú có trách nhiệm

Việc tiêu thụ nguồn tài nguyên và việc tăng lượng chất thải từ các hoạt động của du khách gây ra những tác động tiêu cực đến môi trường cũng như ảnh hưởng tới lợi nhuận kinh doanh ở một mức độ nào đó của các cơ sở lưu trú. Do vậy, để giảm thiểu các tác động tiêu cực đòi hỏi các cơ sở lưu trú phải có trách nhiệm trong thay đổi hoạt động của mình như sử dụng tiết kiệm nước, năng lượng, tái chế chất thải...

Ở hầu hết các cơ sở khảo sát, chủ cơ sở đều khuyến khích và quan tâm tới vấn đề tiết kiệm năng lượng, tài nguyên. Trong các phòng khách sạn đều có hướng dẫn tiết kiệm điện và giữ gìn vệ sinh, bảo vệ môi trường thông qua bảng nội quy, bảng dán tường với các thông điệp như “sử dụng điện, nước tiết kiệm”, “bỏ rác đúng nơi quy định” “không đốt lửa, không chặt cây, không bẻ cành hoặc có hành vi phá hoại cây cối tại nơi du lịch”, “không mua bán, sử dụng động vật, thực vật quý hiếm” ... Bên cạnh đó, còn có các nội quy cho nhân viên khách sạn như “sử dụng

hợp lý điện, nước, nguyên nhiên vật liệu và các tài nguyên khác”, tuyên truyền, phổ biến nâng cao ý thức trách nhiệm về BVMT cho cán bộ nhân viên khách sạn...

“Tại khách sạn Delasea đang sử dụng hệ thống năng lượng mặt trời. Công ty đầu tư dàn năng lượng với số vốn hơn 2 tỷ, với ngày nắng thì có thể phục vụ cho hơn 80% cho các phòng nghỉ và cho hệ thống đèn ở vườn, hầm phục vụ cho cảnh quan chung. Bên cạnh đó, hệ thống đèn tại vườn còn hoạt động dựa trên năng lượng gió, sử dụng đèn led, siêu led để tiết kiệm tối đa năng lượng”. “Tại khách sạn Paradise, trên tàu du thuyền, khuyến khích và sắp xếp các vật dụng có thể tái chế, không sử dụng vật dụng dùng 1 lần. Ngoài ra, tại các phòng nghỉ của khách sạn, phòng họp của công ty không sử dụng chai nhựa mà sử dụng chai thủy tinh có thể tái sử dụng, tái chế. Tại các tàu, du thuyền thì cũng có biển nhắc nhở giữ gìn vệ sinh chung nhưng kích thước biển báo còn khá nhỏ”.

Hiện nay, tại một số khách sạn sử dụng hệ thống thẻ từ, du khách ra khỏi phòng, hệ thống điện sẽ tự ngắt, tiết kiệm điện năng. Mặc dù các cơ sở lưu trú có ý thức nhắc nhở, thông báo tới du khách nhưng ý thức của một số du khách còn hạn chế trong sử dụng điện. *“Du khách cũng có nhiều người có ý thức, nhưng 1 số khách họ cho rằng họ bỏ nhiều tiền ra để nghỉ ngơi thoải mái nên nhiều lúc không thể nhắc nhở họ được”.* (Chia sẻ của nhân viên khách sạn Delasea).

2.2.7. Điều hành cơ sở ăn uống có trách nhiệm

Trong du lịch, cơ sở ăn uống là một bộ phận không thể thiếu trong bộ sản phẩm tại điểm đến và điều hành cơ sở ăn uống có trách nhiệm tức là cơ sở ăn uống phải thực hiện tốt vệ sinh môi trường và vệ sinh an toàn thực phẩm, đảm bảo môi trường an ninh và an toàn...

Là trung tâm du lịch nên lượng khách đến với thành phố Hạ Long rất đông, do đó, an toàn vệ sinh thực phẩm tại các nhà hàng, khách sạn luôn là vấn đề quan trọng, không chỉ đảm bảo sức khỏe cho du khách mà còn góp phần giữ vững và duy trì tăng trưởng của ngành. Phần lớn các khách sạn, nhà hàng trên địa bàn thành phố Hạ Long đều đáp ứng các điều kiện đảm bảo an toàn vệ sinh thực phẩm theo Luật quy định. Các bếp ăn được bố trí đảm bảo không nhiễm chéo giữa thực phẩm chưa qua chế biến và đã chế biến, có đủ nước đạt quy chuẩn phục vụ chế biến, kinh doanh, có dụng cụ thu gom, chứa đựng rác thải đảm bảo vệ sinh, cống rãnh ở khu vực nhà bếp thông thoáng và luôn có thiết bị bảo quản thực phẩm.

Tại nhà hàng của khách sạn Delesa *“Tất cả thực phẩm được đưa vào khách sạn đều phải có nguồn gốc rõ ràng. Do là khách sạn 5 sao, thực phẩm hầu hết được nhập từ siêu thị Mega Mart có giấy tờ, hóa đơn nguồn gốc. Bên cạnh đó, một số thực phẩm như hải sản được nhập tại các cơ sở ở địa phương nhưng vẫn có nguồn gốc rõ ràng. Tất cả thực phẩm được giao tới được kiểm soát bởi đơn vị mua hàng, an ninh, bên đặt hàng nên rất yên tâm. Quy trình chế biến luôn phải được đảm bảo vì chỉ cần có vấn đề tiêu cực về thực phẩm xảy ra là ảnh hưởng ngay tới uy tín của khách sạn”.* *“Tại nhà hàng của Paradise, thực phẩm phải có nguồn gốc rõ ràng được nhập đa số ở siêu thị lớn và một phần từ các hộ kinh doanh trên địa bàn tỉnh”.*

Mặc dù, địa phương cũng tuyên truyền, tư vấn, hướng dẫn về công tác an toàn thực phẩm, tuy nhiên, vẫn còn những cơ sở không đạt quy chuẩn theo yêu cầu, ngành y tế của tỉnh kết hợp

giám sát các cơ sở dịch vụ ăn uống, thức ăn đường phố, xét nghiệm 1.865 test, tiêu hủy tại chỗ 35 loại thực phẩm hết hạn tại 18 cơ sở được giám sát [13].

3. KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ

Vịnh Hạ Long là một điểm đến du lịch nổi tiếng có vai trò bảo tồn và phát huy các giá trị di sản và phát triển du lịch dựa trên các giá trị về thẩm mỹ, địa chất – địa mạo, đa dạng sinh học, văn hóa – lịch sử. Sự phát triển du lịch thì luôn gây ra những tác động kép đối với mỗi điểm đến. Để có thể giảm thiểu những tác động tiêu cực và tối đa những tác động tích cực của ngành du lịch, du lịch vịnh Hạ Long cần phát triển du lịch có trách nhiệm để bảo vệ môi trường, sinh thái và phát triển các ngành kinh tế, giữ gìn và phát huy văn hóa của điểm đến.

Hiện nay, các hoạt động của các chủ thể đã góp phần mang lại lợi ích cho phát triển du lịch nói chung và du lịch có trách nhiệm nói riêng tại khu vực vịnh Hạ Long. Tuy nhiên, còn một số khó khăn cho địa phương cần khắc phục: sản phẩm du lịch vẫn còn khá tập trung tại một số địa điểm (hang động, bãi tắm...), du khách tập trung chủ yếu ở một số tuyến có thể gây ra hiện tượng quá tải, gây áp lực cho thiên nhiên; hoạt động nuôi trồng thủy sản trái phép tại một số khu vực trên vịnh vẫn còn diễn ra gây ảnh hưởng tới môi trường vịnh; trách nhiệm xã hội và môi trường của các doanh nghiệp đối với địa phương còn hạn chế. Do đó, cần có một số biện pháp như tiếp tục thúc đẩy phát triển các loại hình dịch vụ du lịch thân thiện với môi trường, hạn chế tác động tiêu cực của du lịch đến môi trường biển; giải quyết vấn đề rác thải có hiệu quả từ các hoạt động du lịch, nuôi trồng thủy sản trên vịnh, có giải pháp tăng cường trách nhiệm của các doanh nghiệp trong lĩnh vực dịch vụ du lịch và cộng đồng địa phương cho các vấn đề kinh tế - xã hội – môi trường từ đó nâng cao nhận thức và ý thức bảo vệ và phát triển các giá trị di sản vịnh Hạ Long, tiếp tục truyền thông hình ảnh có trách nhiệm về vịnh Hạ Long; tăng cường, phối kết hợp giám sát, kiểm tra định kỳ các cơ sở kinh doanh trong lĩnh vực du lịch

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban Quản lý vịnh Hạ Long (2020). *Báo cáo số 17/BC-BQLVHL về kết quả công tác năm 2020, phương hướng, nhiệm vụ trọng tâm năm 2021*, ban hành ngày 15/1/2021.
2. Ban Quản lý vịnh Hạ Long (2022). *Báo cáo số 25/BC-BQLVHL về kết quả công tác năm 2021, phương hướng nhiệm vụ trọng tâm năm 2022*, ban hành ngày 19/1/2022.
3. Ban Quản lý vịnh Hạ Long (2022). *Báo cáo số 955/BQLVHL-NVNC về việc báo cáo kết quả thực hiện các kế hoạch/văn bản chỉ đạo của UBND tỉnh về công tác bảo vệ môi trường vịnh Hạ Long năm 2022*, ngày 14/12/2022.
4. Ban Quản lý vịnh Hạ Long (2022). *Báo cáo số 955/BQLVHL-NVNC về việc báo cáo kết quả thực hiện các kế hoạch/văn bản chỉ đạo của UBND tỉnh về công tác bảo vệ môi trường vịnh Hạ Long năm 2022*, ngày 14/12/2022.
5. Ban Quản lý vịnh Hạ Long (2023). *Báo cáo số 50/BC-BQLVHL về kết quả công tác năm 2022, phương hướng nhiệm vụ trọng tâm năm 2023*, ban hành ngày 3/2/2023.
6. Chương trình ESRT (2013). *Bộ công cụ du lịch có trách nhiệm tại Việt Nam*, tháng 8/2013.

7. Trần Thị Hạnh (2022), Luận văn “*Nghiên cứu, đề xuất các giải pháp quản lý và phát triển du lịch bền vững các hang động trên vịnh Hạ Long*”. Đại học Khoa học tự nhiên.
8. Nguyễn Thị Kim Liên (2021). Kinh nghiệm quốc tế về quản lý phát triển du lịch có trách nhiệm tại Việt Nam. *Tạp chí KH&CN Đại học Công nghiệp*, tập 57, số 2 (4/2021).
9. Hà Văn Siêu và cộng sự (2015). *Nghiên cứu du lịch có trách nhiệm ở Việt Nam*. Đề tài cấp bộ, Tổng cục du lịch.
10. Sở Du lịch tỉnh Quảng Ninh (2020). *Báo cáo kết quả nhiệm vụ năm 2020, phương hướng, nhiệm vụ ngành du lịch tỉnh Quảng Ninh năm 2021*.
11. UBND TP Hạ Long (2019). *Thông báo số 475/TB-UBND về việc triển khai các hoạt động thực hiện phong trào “Chống rác thải nhựa” trong các hoạt động du lịch, dịch vụ trên vịnh Hạ Long*, ngày 5/8/2019.

SITUATION OF RESPONSIBLE TOURISM DEVELOPMENT IN HA LONG BAY

Abstract: Responsible tourism development aims to emphasize the responsibility of entities participating in tourism activities. Ha Long Bay is a world natural heritage and has been recognized twice by UNESCO. Therefore, developing heritage-based tourism needs to focus on socio-economic and environmental factors. The article aims to show the current situation of responsible tourism development in the Ha Long Bay area, thereby seeing the difficulties and proposing some solutions for the future to effectively develop tourism in Ha Long Bay.

Keywords: Responsible tourism, Ha Long Bay, sustainable tourism